

Lietuvių gimtosios kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniams

11–12 klasės

Respublikinis etapas

ATSAKYMAI

I UŽDUOTIS

- a – baroko tekstas (T. Jevlašauskis, *Atsiminimai* (XVI a. pab.–XVII a. pr.)
b – didaktinė švietėjiška literatūra (M. Valančius, *Vaikų knygelė*).
c – tautosaka (J. Basanavičius, *Juodoji knyga*)
Baroko tekstas yra literatūriškas, pasakojimas perteikiamas subjektyviai, emociškai, pasakotojas yra įsitikinęs antgamtinės būtybės realumu ir paslaptingu veikimu. Didaktiniame švietėjiškame tekste (M. Valančiaus) kritikuojamas vaiduoklio (baidyklės) regėjimo realumas, parodoma, kaip tikrinant įvykio „pėdsakus“ buvo išaiškinta tikroji tiesa. Tautosakiniame pasakojime, priklausančiame žodinei kultūrai, faktas apie aitvarus pateikiamas kaip objektyvi ir neabejotina „tiesa“, desubjektyvizuotas liudijimas.
- Gotikinė proza. Pavadinimas – nuoroda į viduramžius (suformuotas kaip viduramžiais dominavusios gotikinės architektūros analogas), kurie nuo pat XVIII a. švietėjų laikų interpretuoti kaip amžiai, kuriuose klestėjo prietarai ir burtai, bauginantys žmogų. Šviečiamajame amžiuje imti rašyti ir pirmieji siaubo romanai, o romantizmo epochos (XIX a.) literatūra viduramžius ypač dažnai vaizdavo kaip paslaptingą ir antgamtišką erdvėlaikį. Vienas žymiausių atstovų – Edgaras Alanas Po.

II UŽDUOTIS

lietuviškai	latviškai
beñdras (2)	biedrs
galvą (3)	galva
lángas (3)	luògs
spařnas (4)	spårns
žirnis (1)	ziřnis

III UŽDUOTIS

- Tai monologas – literatūros kūrinio personažo kalba, kurioje personažas dėsto mintis ir reiškia jausmus pats vienas, nelaukdamas kito personažo atsakymo. Dramoje tai intensyviausia personažų emocijų išraiška, dažnai sutampanti su pačios dramos kulminacija.
- Supažindinti kitus personažus ar skaitytoją (žiūrovą) su tomis veiksmo aplinkybėmis ar įvykiais, kurie neišaiškėja tiesioginiame veiksmo ar dialoguose; atskleisti personažo emocijų ir minčių raidą, jo vidinį konfliktą etc.
- Realistinėse, natūralistinėse dramose didesnis dėmesys buvo kreipiamas į tikroviškumo reikalavimą (dėmesys detalėms, personažų portretams, išoriniam veiksmui), o ne į personažų emocinį gyvenimą. Tad tikrovės imitavimo principui įtvirtinti buvo parankesni dialogai nei monologai.
- Justino Marcinkevičiaus „Katedra“, „Mindaugas“, Balio Sruogos „Milžino paunksmė“.
- Vidinis monologas – XX a. modernios prozos pasakojimo forma, kuri įveda skaitytoją į personažo vidinį pasaulį. Vidiniu monologu yra kuriama tam tikra estetinė iliuzija, kad personažo psichikos atvėrimas tiesiogiai (be autoriaus įsikišimo) formuoja kūrinio kompoziciją, ritmiką, intonacijas.

IV UŽDUOTIS

1. Veiksmažodžiais „*dunksoti, stūksoti*“. Veiksmažodis įvardina tęstinį veiksmą.
2. *Tevoکہ* yra padarytas su priešdėliu *te-*, taigi yra priešdėlinės darybos. *Te-* yra dalelytinės kilmės ir pabrėžia veiksmažodžiu reiškiamo veiksmo apribojimą; sakinyje teigiama, kad tik tvanai valydami upes ir upelius šalino užvirtusius medžius.
3. karš-atis: *grauž-atis, kimš-atis, maiš-atis*; jie yra abstraktai su priesaga *-atis*, kuri dedama prie veiksmažodžių nepriesaginių kamienų.
4. Nes ši pavardė rašoma taip, kaip tariama. Pavardėje *Daukantas* priebalsis [g] netaromas dėl asimiliacijos ir degeminacijos ([g] prieš [k] suduslėjo ir virto [k], o du vienodi priebalsiai lietuvių kalboje netariami). Žodyje *Neišžengiami* (kur [š] prieš [ž] virsta [ž] ir yra netariama).
5. Žodis *neapkabinamos* derinamas su daiktavardžiu *sankirtos* giminine, skaičiumi (ir linksniu). Taip pat su šiuo žodžiu yra derinamas ir žodis *suraizgytos*.
6. Todėl, kad daugelis kitų šio daiktavardžio linksnių turi tokias pačias galūnes kaip ir vyriškosios giminės *i* kamieno daiktavardžiai (pvz., *dantis, debesis, žvėris*), kurie šnekamojoje kalboje linkstami linksniuoti kaip *(i)a* kamieno daiktavardžiai (pvz., *peilis, brolis*) – sakoma *dančio, debesio, žvėrio* kaip ir *peilio, brolio*. Kadangi kilmininko linksnio forma yra ta, kuria minėtų daiktavardžių linksniavimas skiriasi nuo *(i)a* kamieno daiktavardžių linksniavimo, ji linkstama „naikinti“ ir keisti pagal kalboje vyraujančią dažnesnį tipą.

V UŽDUOTIS

1. Šatrijos Ragana „Sename dvare“; žemaitiškai.
2. Bičiulystė – paprotys bendrai laikyti bites. Žmogus, davęs kitam žmogui bičių, buvo laikomas bičiuoliu (bičiuoliu).
3. Atspiesdina bites. Susidaręs naujas bičių būrys išskrenda (su senąja motinėle) iš avilio ir susimeta į medį ar kt. Masiškai bitės spiečia birželio mėn., o būtent birželio 13 d. minimas Šventasis Antanas.
4. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Žemaitė, Lazdynų Pelėda, Šatrijos Ragana, Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė.
5. Judita Vaičiūnaitė, biografinių eilėraščių ciklas „Senos fotografijos“.

VI UŽDUOTIS

Isot kassit ovat hyvässä talossa.

VII UŽDUOTIS

1. Vaisgamta – archajinė lietuvių linų, pluoštinių augalų ir kanapių dievaitė, skatinusi augalijos augimą ir klestėjimą, vaisingumo dievybė. Istoriografijoje Vaisgamta virto Vaižgantu, nes ją aprašinėję krikščioniai dvasininkai savo religijoje neturėjo moteriškųjų dievybių pavyzdžių.
2. Juozas Tumas.
3. Rapolas Geišė – Vaižganto veikėjas iš „Dėdžių ir dėdienių“.
4. Kalbininkas kun. Kazimieras Jaunius.

VIII UŽDUOTIS

Nekaitomi skaičiais yra medžiagų pavadinimai, abstraktieji ir kuopiniai daiktavardžiai.

Medžiagų pavadinimai yra daiktavardžiai, kurie reiškia tam tikrą medžiagą, kurią galima pamatuoti, pasverti, bet nesuskaičiuoti (pvz., cukrus, geležis, sidabras, smėlis ir kt.).

Abstraktieji daiktavardžiai reiškia tam tikras abstrakcijas, kurios yra nedalijamos (pvz., meilė, neapykanta, pasipūtimas ir kt.).

Kuopiniai daiktavardžiai reiškia tam tikrų asmenų ar daiktų sancaupą, kaip nedalijamą, neskaičiuojamą vienetą (pvz., aukštuomenė, gyvūnija, jaunimas ir kt.).

IX UŽDUOTIS

1. H. Nagys savo eilėraščių, o A. Mackus paskutinį savo rinkinį „Chapel B“ (koplyčia Niujorke, kurioje buvo pašarvotas Antanas Škėma) dedikavo A. Škėmai, tragiškai žuvusiam autokatastrofoje. A. Mackaus eilėraštyje esama tiesioginės nuorodos – „sutraiškytas kūnas“, o H. Nagio eilėraščio pavadinimas nurodo, kam skirtas jo eilėraštis (*Balta drobulė* yra A. Škėmos romano pavadinimas).
2. Anglų poeto Tomo Dylano (Thomas Dylan) eilėraščių „Ir nebus mirties karalijos“.
3. Teigiamas mirties, praradimo amžinumas.

X UŽDUOTIS

Patyrinėj-imas ← *patyrinėti*, *patyrinėj-a*, *patyrinėj-o* (+ -imas) ← (*pa-* +) *tyrinėti* ← *tirti*, *tiria*, *tyr-ė* (+ -inėti)

Komentaras: už tokį atsakymą ir pan., kaip pvz., *patyrinėj-imas* ← *pa-* + *tyrinėjimas*, skirti 0 taškų, nes ši „priešdėlinė“ daryba nėra pagrįsta darybos reikšme.

XI UŽDUOTIS

1. Struktūros: visi sakinio žodžiai yra viensiemeniai. [atsakymų gali būti ir kitokių]
2. Tarinių (*kauks*, *staug*, *bus*, *ris*, *duos*).
3. Taip, nes viensiemenis jungtukas *ir* yra „paskutinis“ ilgasis žodžio skiemuo, sudarytas iš mišriojo dvibalsio.
4. Šalutinis nuolaidos sakiny, nes žymi veiksmų priešpriešą, kai vienas veiksmas vyksta, o kitas sudaro jam nepalankias sąlygas.

XII UŽDUOTIS

1. K. Donelaitis *Metuose* ne sykį lygina lietuvių ir kitų tautų kasdienio gyvenimo papročius, kritikuoja nutautėjimą, bandymą imituoti kitus, paminant savo identitetą. Siekdamas sustiprinti lietuvių tautos pasitikėjimą savo tapatybe, K. Donelaitis dažnai iškelia lietuvių valstiečių gyvenimo ir buities papročių privalumus (valgio, aprangos tradicijas). Tačiau šioje ištraukoje iškyla ir kitas svarbus K. Donelaičio pasaulėžiūros aspektas – tvirtinimas, kad kiekvienam skirta sava tvarka („kiekvienas žioplys tur savo davądą“). Todėl žmogų ar tautą reikia vertinti ne pagal jos buities ir kasdienio gyvenimo ypatumus, bet krikščioniškos moralės, padarumo ir dievobaimingumo masteliu (jei nesielgia kaip krikščionys, tai nei vieni, bei kiti neverti „kad plutą nukąstų“). Tokia tolerancijos įvairiems gyvenimo būdams pastebima ir K. Donelaičio pasakėčiose (pavyzdžiui, „Pasaka apie šūdvalę“).
2. Skanios, puikios dėšros.
3. Būrais.
4. Vydūnas, Ieva Simonaitytė.

XIII UŽDUOTIS

1. Naugardukas – gimtasis A. Mickevičiaus miestas, kur pradėjo jo vaikystė, kur jis lankė mokyklą. Vilnius – poeto universitetinių studijų miestas, jame praleistus metus A. Mickevičius laikė laimingiausiais gyvenime, Vilniuje jis pradėjo savo kūrybinį kelią, subūrė Filomatų draugiją. Naugardukas dabar yra Baltarusijos miestas.
2. A. Mickevičius gyveno XIX a. pirmojoje pusėje carizmo laikotarpiu, nes po LDK ir Lenkijos padalijimo XVIII a. pabaigoje didžioji Lietuvos dalis buvo atiduota carinės Rusijos imperijai.
3. Eilėraštis „Odė jaunystei“.
4. LDK liaudies kultūroje egzistavo senasis paprotys per Vėlines organizuoti apeigas, per kurias siekdavo iškviešti mirusiuosius, susitikti su dvasiomis ir aukoti joms maistą.
5. Romantizmo, žymiausi lietuviškai kūrę romantizmo atstovai – Antanas Baranuskas, Maironis.

XIV UŽDUOTIS

1. Skiemenyse ilgieji balsiai trumpėja, kai tampa pirmaisiais dvigarsių dėmenimis. Tai matyti iš *dūrė* ir *durti*, *kyla* ir *kilti*, *septyni* ir *septintas*.
2. Būga norėjo rašyti *kyla* (kaip ir *spūra*, *šila*) siekdamas rašybos vienodumo: išlaikyti nuoseklią morfologinę rašybą (kaip ir *šqla*, *klęra*), kuri rodytų, kad žodis *kyla* atsirado iš **kinla*.

XV UŽDUOTIS

1. Romano *Altorių šešėly* siužetinė linija paremta paties Putino autobiografija. Rašytojas baigė Seinų kunigų seminariją, buvo išventintas į kunigus, tačiau vėliau kunigystės išsižadėjo. Pagrindinis romano veikėjas taip pat yra klierikas, vėliau – kunigas, kuris išgyvena dvasininko pašaukimo netekimo dramą ir vėliau taip pat atsisako kunigystės.
2. Maironis.
3. Mykoliuką su Vasariu sieja vidinio išgyvenimo, introspekcijos branda. Abu šie personažai vaizduojami kaip turintys jautrią sielą, stiprų moralės pojūtį, trauką gyvenimo grožiui ir kūrybai, tačiau yra patekę į nepalankią šių savybių plėtojimui socialinę aplinką. Tačiau Vasarį nuo Mykoliuko skiria sugebėjimas išsivaduoti iš tylios rezignacijos, aktyvus dramatismas ir intelektualumas.

XVI UŽDUOTIS

1. Pirmasis tekstas yra meninio stiliaus, o antrasis – publicistinio. Pirmajam tekstui būdingas vaizdingumas, vartojama poetinių figūrų, yra gretinimo, kalba atlieka estetinę funkciją, matyti rašytojos individualusis stilius, o iš antrojo teksto matyti, kad rašoma apie aktualų visuomenei klausimą, tekstui būdinga loginė argumentacija, informatyvumas. [Išvalgų gali būti įvairių].
2. Čia yra vartojama metafora, *tuopų sniegas*, kuri remiasi reikšmės perkėlimu pagal panašumą: krentantys tuopų pūkai yra kaip krentantis sniegas.
3. Abiejų stilių tekstuose vieta reiškia vardažodžių vietininkais (raidėse I, visoje šalyje II, rytinėje dalyje II, apskrityje II).
4. [Pateiktam tekstui turėtų būti būdingas dėstymo nuoseklumas, rišlumas, tikslumas, objektyvumas, galėtų būti pavartota sąvokų, terminų, tarptautinių žodžių, mintis reiškia beasmeniais sakiniais.]

XVII UŽDUOTIS

1. Tai ištrauka iš Mikalojaus Daukšos *Postilės* „Prakalba į malonųjį skaitytoją“.
2. M. Daukša yra pirmosios LDK lietuviškos spausdintos knygos (*Katekizmas*, 1595) autorius. Antroji jo lietuviška knyga buvo stambus prozos kūrinys *Postilė* (vertimas iš lenkų k.). *Postilės* „Prakalboje į malonųjį skaitytoją“ M. Daukša pirmasis lietuvių kultūros istorijoje apibrėžė tautos, kurios būtinas elementas – gimtoji kalba, sampratą. M. Daukša nurodė, kad tautą sudaro trys būtini elementai – teritorija, papročiai ir kalba – ir iškėlė tuo metu naują idėją, kad lietuviai, norėdami išlaikyti savo valstybingumą ir tautiškumą, turi ne tik kalbėti, bet ir rašyti savo gimtąja kalba. M. Daukšos laikais lietuviai LDK vartojo ne lietuvių, bet kitas (lotynų, rusėnų, lenkų) rašto kalbas.
3. M. Daukša buvo kunigas, priklausė tuomet egzistavusiam dvasininkų luomui.
4. Jėzaus Draugija – XVI a. sukurto ir visoje Europoje išplitusio Jėzuitų ordino pavadinimas. Kaip pagrindinė kontrreformacinė jėga Jėzuitų ordinas XVI a. antrojoje pusėje pradėjo savo veiklą ir Lietuvoje. Jėzuitų pastangomis buvo įkurtas Vilniaus universitetas, išleista daug LDK pirmųjų katalikiškų knygų.

XVIII UŽDUOTIS

1. Žodis *televizorizacija* padarytas su tarptautine priesaga *-acija* pagal modelį *kompiuteris – kompiuterizuoti – kompiuterizacija*, siekiant įvardinti veiksmo *televizorizuoti* abstraktą. Ši priesaga padeda kurti visuotinumą įspūdį ir suteikia žodžiui nuo konteksto priklausančią reikšmę „aprūpinti televizoriais“. Naujadaras buvo sukurtas siekiant didesnės ekspresijos ir įtaigumo, ko ir trūksta neutraliam žodžiui.
2. Reklamos okazionalizmui *televizorizacija* būdinga netipinė bendrinei kalbai vartoseną, šio žodžio vienkartinis (retas) vartojimas ir priklausymas nuo kuriamos situacijos.
3. Reklamos tekstai artimiausi publicistiniam stiliui, nes reklama siekia būti aktuali, emociinga, vaizdinga, nori nuteikti ir įtikinti adresatą, turi apeliacinę funkciją, yra komunikatyvi, ekspresyvi, subjektyvi. [atsakymai gali būti įvairūs]